

**BİRAZ ESTETİK
BİRAZ ŞAİR
BİRAZ ŞİİR**



M.HAYATİ ÖZKAYA

Biraz estetikten, biraz şairden, biraz şiirden konuşmalar

M. Hayati Özkaya

“Ey şair, sen hiçbir şeyi açıklamıyorsun ama her şey seninle açıklanıyor.”Paul Claudel

Benimki kitabın ortasından konuşmak değil, olsa olsa kitabın ortasından okumak gibi bir şey diyerek Suut Kemal Yetkin'in "Estetik Doktrinler" kitabının 131. sayfasını açıyorum. Karşıma bir melodi gibi akıp giden bir isim çıkıyor: Georg Wilhelm Friedrich Hegel.

1770-1831 tarihleri arasında yaşayan bu Alman filozofun yani bilgeliği seven adamın düşünce dünyamıza hediye ettiği birçok eser var. Bu eserlerin hepsi mutlaka pek kıymetlidir; ancak şu anda bizim yazımızı ilgilendiren onun "Estetik Dersler" eseridir. 1818-1829 ders yıllarında kullandığı ve her seferinde genişlettiği ders notlarıyla, öğrencilerinin tuttukları notların birleştirilmesinden oluşan Estetik Dersler eseri ki ölümünden sonra basılmış ve Avrupa'da hayranlık dolu bir ilgi ile karşılanmıştır.

Suut Kemal'e göre Hegel'in Estetik Dersleri, 19'uncu yüzyılın estetik düşüncesi üzerinde son derece etkili olmanın yanı sıra sanat felsefesiyle birlikte sanat tarihi için de büyük bir değer taşımaktaymış. Bu eser "Giriş" kısmıyla birlikte, "Sanatta Güzel", "Sanatın Aldığı Genel Biçimler", "Güzel Sanatların Sınıflandırması" gibi bölümlerden meydana gelmekteymiş.[\[1\]](#)

Böyle küçük küçük açıklamalardan hemen sonra büyük düşünürün Güzel Sanatların Sınıflandırılması dersine sabırsızlıkla dalyorum. Hiç telaşlanmanıza gerek yok. Size dersin tamamını nakletmeyeceğim. Ama bazı noktaları da es geçmeyeceğim. Mesela, Hegel derslerinde sanatı "mimarlık, heykel, resim mûsikî ve şiir" diye sınıflandırırken ya da sıraya koyarken "Sanat ruhun madde içinde görünüşüdür." demiş. Ve yine mesela, mûsikî öbür sanatlarla karşılaştırılırsa en çok mimarlığa yakın görünür demiş. Çünkü mûsikî de mimari gibi fikirlerini müphem ve sembolik bir tarzda ifade eder. Mimari tabiatı olduğu gibi almaz onları icat eder, geometrik oranlara göre biçimler. Müzisyen de duyguları içten geldiği gibi tabii biçimleriyle ifade etmez, bunları armoni ve ritim kanunlarına göre işlenmiş ölçülerle vezinli seslerle hafifletip değiştirir. Mûsikîden uzaklaşan sanat da en çok heykelcilikmiş. Resim ise ifadenin canlılığıyla mûsikîye daha çok yakınmış. Bununla beraber resim de heykel sanatı gibi, tabiatta yer tutan ve görülen biçimleri alır. Bu biçimleri sanatçı icat etmez, onları sadece yapar ve ruhla doldurur.

Şiire gelince. Yani sanatların en son basamağına çıkınca, ders notlarına daha bir sıcak yaklaşıyorum. Hatta nedendir bilmem birden bire Faruk Nafiz'in "Sanat" şiirinden mısralar dökülüyor dudaklarımdan:

Başka sanat bilmeyiz karşımızda dururken

Yazılmamış bir destan gibi Anadolu'muz

Arkadaş, biz bu yolda türküler tuttururken

Sana uğurlar olsun... ayrılıyor yolumuz

Evet, teneffüs bitti, derse devam.

“Gerçekten söz düşüncenin tam ve hakiki işaretidir. Yalnız dildir ki düşünüşün bütün tasarımlarını, duyguları, ruhun bütün durumlarını ve gelişmelerini bir aksiyon içinde gösterebilir. İfade vasıtası olan sanat, öbür sanatların hepsine üstündür, onları özetler ve geçer. Hiç kuşkusuz bu sanat şiidir.”[2] Şiirde ses söze dönüşerek duygularımızı, düşüncelerimizi en açık ve seçik bir şekilde ortaya koymamıza yardımcı oluyor. Pekâlâ, şiir düşüncesinin öz ögesi nedir? Hegel’e göre, bu öge zihinde korunmuş olan şeylerin imgeleridir. Şairin işleyeceği en temel gereç imgedir. Mimarın taşı, heykeltcinin mermeri veya tuncu, ressamın renkleri, müzisyenlerin sesleri işlediği gibi şairde imgeleri işler.

İşte bu özelliğiyle ‘şiir sanatın belirli hiçbir biçimine, herhangi özel bir tipine bağlı olmadığı için de evrenseldir, çünkü her çeşit fikirleri ifade etmeye değişik konuları işlemeye yeteneklidir; yeter ki bunlar hayal gücünün alanına girmeye elverişli olsun.’ Güzel sanatların sınıflanmasında uyulan sebep budur; bu sebep dolayısıyladır ki şiir güzel sanatların son gelişim durağı olarak tepeye konulmuştur.” [3]

Hegel’in sanat anlayışını ve bu konuda ortaya koyduğu düşünceyi okuyucusuna sunan Suut Kemal Yetkin, bu bölümün sonunda ünlü Filozofun doktrinini eksileriyle artılarıyla ele alıp bir eleştiri yapar ve der ki: “Sistemden gelen bazı olumsuz sonuçlarına rağmen Hegel’in sanat felsefesi başlı başına bir anıttır.”[4]

Evet, anıta saygı, yazıya devam.

Söz şiirden, estetikten açılmışken size bir mektuptan alıntılar yapmak istiyorum. Mektubu yazan Nurullah Ataç, alan Şevket Rado. Sene 1945. Bu mektup Nurullah Ataç tarafından Şevket Rado’ya gönderilen II. mektuptur ki I. mektubun devamı gibidir.

“Azizim Şevket” diye başlayan mektubun yazılma sebebi, Nurullah Ataç’ın Ankara Halkevi’nde yaptığı bir konuşmadan sonra İstanbul’daki yazarçizer takımının arşîâlâya çıkan tenkitleridir...

İddiaya göre Nurullah Ataç “Şiirden estetikçiler anlamaz, şairler anlar.” demiş. Hayır diyor Nurullah Ataç, “Öyle demedim ben, öyle demedim ya tutalım ki öyle demişim, ne var bunda öfkelenecek?”

Ve devam ediyor mektubuna: *“Birkaç yıl oluyor, ünlü yazarlarımızdan biri gazaba gelmiş: Şiirden anlamak için o büyümlü sanata çalışmış olmak gerektir, sen şiir yazmış adam değilsin ki Yahya Kemal’in şiirini anlayabilesin”* gibi bir şeyler söyleyerek beni paylamıştı. Onun dediğine kimse öfkelenmedi. Sinirlenmedi; şiirden yalnız şairlerin anlayabileceğine inanıverdiler.

Şiir yalnız şairler okusun diye yazılmaz, demek ki şiiri şairlerden başka kimselerin de anlayabileceği kabul edilir. Her toplumda şiiri seven, şiiri okumak isteyen birçok kişi vardır, şiir onlar için yazılır. Estetikçiler, yani sanat felsefesi ile uğraşanlar da o kişilerdendir... Ben estetikçiler şiirden anlamaz gibi bir söz söylemedim.”

Peki, ne demiş Ataç:

“Hayır, şiirin ne olduğu feylesoftan, estetikçiden sorulmaz, şairden sorulur” diyerek devamında şunu ilave etmiş: “Ruhbilimci bize şiiri zevkinin nasıl bir şey olduğunu anlatabilir ama onun anlattığı şiir değildir, sanat değildir. İnsan ruhunun şiire sanata olan ihtiyacıdır.(...) Estetikçi ise şiirin nasıl olması gerektiğini söyler. Doğrusunu istersen Şevket sanatın, şiirin ne olduğunu şairle sanatçıya da sormam. Ben şairden, sanatçıdan şiir isterim, sanat eseri isterim; onların vereceği eserle de şiirin, sanatın ne olduğunu sezerim.(...) Estetikçi ateşin, sanatın çevresinde dolaşan adamdır, birçok

parlıtlar sezebilir; ama şair, sanatçı ateşin içindedir.”

Ve mektup bu minvalde devam eder.[5]

Bu tartışmalarda Şevket Rado da Hoca’sını savununca, Nurullah Ataç, ona “Var ol, var ol ya, boşuna zahmet etme. Gözlerinde, kulaklarında nur olmayan kimselere, ne desen dinletemezsin!” demiş.[6]

İşte size muhteşem bir muallim, talebe dayanışması. Şevket Rado’yu okumaya, yazmaya, araştırmaya sevk eden adamdır Ataç. Lise yıllarında başlar dostlukları. 1930’lu yıllar Şevket Hıfzı, henüz Rado olmamıştır.[7] İstanbul Lisesinin dokuzuncu sınıfında öğrencidir. Sait Faik’le de o yıllarda bilardo oynarken tanışır. Yine o yıllarda bir grup öğrenciyle birlikte Pertevniyal Lisesine nakledilir. Bu okulda Fransızca öğretmeni Nurullah Ata’dır ki o da henüz o dönemde Ataç değildir.

Şevket Hıfzı “Şiirler” adını verdiği kitabında, edebiyatın ve şiirin mühim bir şey olduğunu ilk defa Ataç’tan öğrendiğini yazar. Hocasının derste tercüme edilmek üzere tahtaya Fransızca birkaç kısa cümle yazdıktan sonra hep edebiyattan, şiirden bahsettiğini, gazetelere yazılar yazdığını anlatır.

Şevket Hıfzı, bu kitapta şiire duyduğu sevdâyı dile getirirken Ataç’ın şiirle ilgi sözlerinin kendisini şaşırttığını, büyülediğini söyler. O günlerde kafasını kurcalayan soru ise şudur: Acaba nasıl etmeli de iyi bir şair olmalı? Çünkü güzel şiiri bu kadar yakından tanıyan öğretmenin bile şair olamadığını görmüş; hatta onun bu konudaki üzüntüsüne de şahit olmuştur.

Lakin içindeki ateş onu gizli gizli de olsa şiir yazmaya sevk eder. Öyle ki Yunus Emre’den başlayarak Ataç’ın değer verdiği bütün şairleri okur, onlara hocası kadar hayran olur. Nihayet bir gün ilk şiiri ona tamamlamış gibi görününce, soluğu öğretmenin yanında alır ve elindeki şiiri çekine çekine hocasına uzatır.

Ataç şiiri şöyle bir okur. Sonra bir daha okur. Kim yazmış bunu diye sorar. Şevket Hıfzı kıpkırmızı olur. Hocasının şiiri beğenip beğenmediği anlamaya çalışır. Nurullah ataç bunu fark eder ve kıs kıs gülererek

-Az fena değil! der.

-Çok mu fena Hoca’m?

- Çok fena da sayılmaz. Ama anlaşılıyor ki sen daha iyisini yazabilirsin! Bende kalsın bu şiir![8]

Tarih 3 Nisan 1931 İşte kilidi açan anahtar şiir:

Akşam

Tepelerin ardından

Denize iner akşam,

Servilikler içinde

Toprağa siner akşam.

Rüya görür yamaçlar,

Fısıldaşır ağaçlar,

Yalnızlık devri başlar,

Kendini dinler akşam.

Kısa bir zaman sonra "Akşam"ı takip eden başka başka şiirler de yazar Şevket Hıfzı. Hocasından aldığı icazetle artık kendini şair sayar. Hele bir gün hocası tarafından dönemin ünlü şairlerinden Ahmet Hamdi Tanpınar'la tanıştırılınca iyiden iyiye şiirin o büyüleyici ağına düşer. Derken Nurullah Ataç'ın himayesinde edebiyat çevresi her geçen gün genişler, dergilerle tanışmaya başlar. Şiirleri yayımlanır. Hele 1933'te Varlık dergisinde yayımlanan "Kördüğüm" şiiri var ki çok sevilen bir şarkı olarak günümüze kadar ulaşır. Büyük bir ihtimalle sözlerini hepimiz bilirsiniz:

Öyle uzak ki elim

Uzakları aşıyor...

Bütün özlediklerim

Benden ayrı yaşıyor...

Ya her şeyim ya hiçim,

Sorma dünyam ne biçim,

Bir kördüğüm ki içim

Çözdükçe dolaşıyor.

Evet, Türk edebiyatı iyi bir şaire sahip olacakken Şevket Hıfzı biraz da ekonomik sebeplerden dolayı Son Posta gazetesine yine Ataç'ın yardımıyla musahhih olarak girer. Bu arada bir yandan da İstanbul Hukuk'ta okumaya çalışır. Lakin derslere devam edemediği için sınavlara giremez. Çözümü Ankara Hukukta okumakta bulur. Çünkü Ankara Hukuk'ta devam mecburiyeti yoktur. Derdini Akşam gazetesinin patronuna anlatır ve Ankara muhabiri olarak yeni görevine başlar. 1935-36 yıllarında Ankara'da kuvvetli bir edebiyatçı -şair grubu vardır. Mesela bunlardan biri Necip Fazıl'dır. Birlikte aynı evde kalırlar. Aralarındaki dostluğu bir röportajda şöyle anlatır:^{3/5}

"N. Fazıl'la altı ay bir evde oturduk. 1936'da. N. Fazıl o zaman C. Bayar'dan, Sümerbank'tan yardım alıp bir mecmua çıkarmak istiyordu. Nitekim bir gün parayı aldı, geldi ve onun "Ağaç" mecmuasını çıkardık. Şiirden başka meşgalesi olmayan çok şair bir adamdı. Sıhhiye'de bir ev tutup, döşedik ve Karpic'de de yemeğimizi yiyoruz, zamanın en meşhur lokantası... Bana Kont de Rado derdi, çünkü kendisi bir prens olduğu için ancak bir kontla oturabilirdi. Sık sık arkadaşlar gelirdi. Bir akam eve geldim, kapıyı bir yabancı adam açtı, ben içeri girmeye kalkınca, adam "Niye giriyorsunuz?" dedi ben de "Burası benim evim" dedim. "Yok, ben burayı satın aldım" dedi. Necip, evi bir Yahudi'ye satıp, İstanbul'a gitmiş. Parayı severdi fakat elinde hiç tutmazdı. Çok enteresan bir adamdı."^[9]

Aynı mülakatta bir soru üzerine Nurullah Ataç'la arasının dil konusunda biraz açıldığını, birbirlerine darıldıklarını da söyler.

Nihal Atsız da "Sessiz Hizmetler" başlıklı yazısında hem Şevket Rado'dan hem de hocası Nurullah Ataç'tan bahsederken birini över, birini yerer ve şöyle der: " ... Şevket Rado 1930-1940'larda

şairmiş. (...) Burada mühim bir noktaya işaret etmek istiyorum: Şevket Rado'ya şiir zevkini veren Fransızca öğretmeni Nurullah Ataç olmuş. Nurullah Ataç, edebî kültürü ne olursa olsun anormal bir insandı. Öztürkçe diye uydurma dili ortaya atanlardan biri ve belki birincisidir. Şevket Rado'nun yerinde iradesi ve karakteri zayıf birisi bulunsaydı bu anormal öğretmenin tesirinde kalarak yazacağı şiirler, bugün örneklerini bol bol gördüğümüz ucubelerden ibaret kalırdı. Fakat ben Şevket Rado'nun 'şiir devri'ni aşım 'şuur devri'ne girmesinden memnunum"[10]

Artık şair Şevket Hıfzı yoktur. O Şevket Rado olarak Türk basın ve yayın hayatına yazıları ve yayımladığı eserleriyle imza atar ve bir gün, "Sinema"da dediği gibi,

Güneş yine doğacak tepelerden

Bu gökyüzü yine mavi kalacak

Şarkılar yükselecek bahçelerden

Ne çare ki, giden gitmiş olacak.

Gerek yoktur ağlayıp sızlamaya

İzin yoktur düzeni kınamaya

Başkaları gelecek sinemaya

Bizim için film bitmiş olacak...

Evet, 21 Nisan 1913'te başlayan film, 10 Nisan 1988'de birden bire biter. Geride onlarca eser bırakarak bu âlemden çekilir Şevket Rado.

[1] Suut Kemal Yetkin, Estetik Doktrinler, Bilgi Yay. Ank. 1972. s.132

[2] age, s. 178

[3] age, s. 180

[4] age, s. 184

[5] Tarih Edebiyat Mecmuası, Nurullah Ataç'tan Şevket Rado'ya Mektuplar-II, Kasım 1981, Yıl 17, S 11, s. 22-24

[6] Tarih Edebiyat Mecmuası, Nurullah Ataç'tan Şevket Rado'ya Mektuplar-I, Ekim1981, Yıl 17, S 10, s. 17-20

[7] Hıfzı, aynı zamanda Şevket Rado'nun babasının ismidir.

[8] Şevket Hıfzı, Şiirler, Doğan Kardeş Yay. İst.1970. s.12

[9] Türk Edebiyatı Dergisi, Şevket Rado ile Mülakat, Temmuz1988, S 177, s.60

[10] Atsız, Makaleler-I, İrfan Yay. İst.1997, s. 409